

УДК 339.9

РОЛЬ КРАЇН БЛИЗЬКОГО СХОДУ В ФОРМУВАННІ СВІТОВИХ ЦІН НА НАФТУ

У. М. Ніконенко

Українська академія друкарства,
вул. Підголоско, 19, Львів, 79020, Україна

Висвітлено залежність світових нафтових цін від нафтової політики країн Близького Сходу, які володіють значними запасами нафти і задовольняють більш ніж третину світових потреб у ній, тому визначально впливають на її формування за допомогою різних факторів, зокрема, фундаментальних – співвідношення попиту і пропозиції, від геополітичних ризиків, обсягів запасів нафти в Близькосхідних країнах, спекуляцій на нафтовому ринку, інвестицій в нафтовидобувну галузь, рішень ОПЕК щодо можливостей нарощування чи скорочення її видобутку тощо. Розкрито тактику збереження ОПЕК ключових позицій на світовому нафтовому ринку шляхом придушення «сланцевої революції» в США.

Ключові слова: нафта, нафтова криза, країни-експортери нафти, ціна нафти, світовий попит на нафту, пропозиція нафти, ОПЕК, країни Близького Сходу.

Постановка проблеми. Головною рушійною силою розвитку світової економіки традиційно залишається енергетична складова. Нафта справедливо вважається світовим енергетичним товаром, боротьба за який точилася впродовж усього ХХ ст., а в ХХІ ст. суперечки між країнами, які споживають найбільше енергетичних ресурсів, загострилися до небачених масштабів. Ціна нафти завжди впливала на світову економіку, маючи змогу підірвати її, — і першу іскру нерідко викрешував саме Близький Схід.

Останні дослідження та публікації. Об'єктивні тенденції розвитку світової економіки перетворили енергетичну сферу на один із її пріоритетів. Глобальний характер ринку нафти породжує значний інтерес дослідників різноманітного наукового спрямування — економістів, фінансистів, енергетиків, політологів з різних країн світу. Дослідження проблем функціонування світового ринку нафти та динаміки нафтових цін (значний вплив на які справляють, власне, країни Близького Сходу) знаходить своє відображення в численних публікаціях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема, О. Брагінського [5], В. Гаврилова [2], І. Іваненко, А. Рукавіциної [4], М. Мусси [7], В. Саприкіна [3], М. Сіммонса [6], Р. Арецькі, О. Бланшара [14] тощо, а також у багатьох аналітичних матеріалах світових організацій: ОПЕК, МВФ, Світового банку, BP (British Petroleum), Rystad Energy, МЕА і т.д. Попри чисельність публікацій з означеної тематики, на сьогодні залишаються недостатньо висвітленими напрями розвитку світового ринку нафти (враховуючи конкуруючу роль країн Близького Сходу з нафтовою політикою США), що й послужило метою написання статті.

Мета статті. Дослідити розвиток світового ринку нафти, акцентувавши увагу саме на можливостях країн Близького Сходу впливати на формування

світової нафтової ціни, головно за рахунок коливання обсягів видобутку та поставок нафти (нафтове ембарго, зростання попиту чи пропозиції, геополітичні фактори тощо).

Виклад матеріалу дослідження. Згідно з даними ВР [1], у світі спостерігається вельми динамічне зростання розвіданих запасів нафти (рис.), адекватне рівню її добування, і питання полягає не стільки в загрозі виснаження світових запасів нафти, скільки в подоланні труднощів, пов'язаних із нерівномірним розподілом запасів нафти по регіонах світу та з інтенсивністю їх використання.

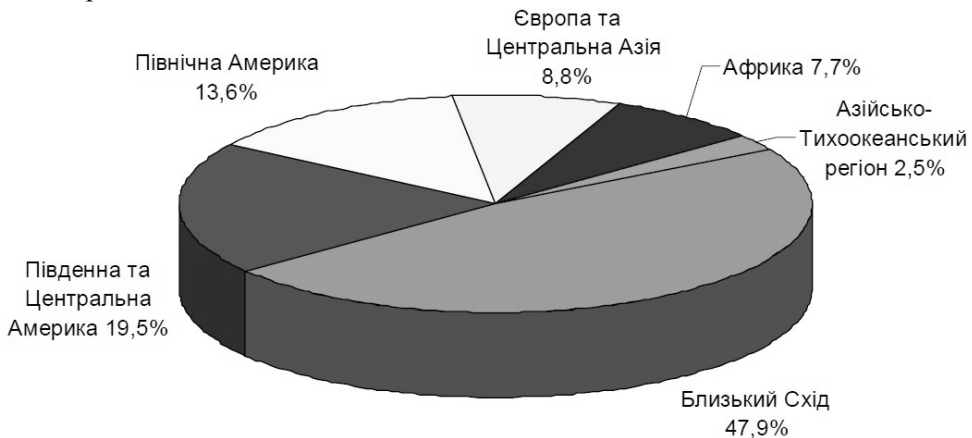

Рис. Географічний розподіл розвіданих світових запасів нафти
Джерело: побудовано автором згідно з [1]

Близький і Середній Схід завжди вважалися своєрідним полюсом нагромадження нафти. На східній окраїні Аравійської пустелі в 30-х роках минулого століття були відкриті казкові багатства «чорного золота», нафтова лихоманка охопила всі країни Аравійського півострова. Варто зазначити, що вперше знайдено нафту в районі Багдада — на річці Тигр, та на острові Бахрейн у 1932–1934 рр. Відсталі в технічному плані та малограмотні арабські племена, які проживали на цій території, не мали змоги самостійно видобувати нафту, тож її розробка відбувалась за участю іноземного капіталу та іноземної робочої сили (англійські, американські, голландські фірми практично за безцінь скуповували концесії на декілька десятків років уперед). Так, англо-американська компанія «Кувейт ойл компані» придбала в 1946 р. в еміра Кувейту концесію на видобуток нафти на 80 років (до 2026 р.) [2, с. 77]. Навіть незважаючи на кабальні умови договорів концесії, в кишені арабських еміратів «рікою потекли» долари. Видобуток нафти став прибутковою справою (більшість із «семи сестер картелю» заробляла понад 120% прибутку, причому частка країн – виробників нафти становила близько 7% вартості бареля [3]).

У 1960-му країни – експортери нафти Близького й Середнього Сходу об'єдналися, створивши організацію країн – експортерів нафти (ОПЕК) для координування нафтової політики її виробників. До 1970 р. головні нафтові

компанії вважали її швидше своєрідним клубом, ніж серйозною політичною силою. Ситуація кардинально змінилася, коли Лівія висунула вимогу суттєво збільшити частку доходів, отримуваних від нафтових компаній, погрожуючи знизити частку видобутку на 25% та повністю припинити відвантаження зрідженого газу. Вимоги лівійців підтримали країни — члени ОПЕК, зрозумівши, що картель отримує надприбутки. Після шести місяців боротьби американці відступили.

Країни ОПЕК укріпили свої позиції, вже наприкінці 1970-х років більшість із них взяла під контроль усі видобувні потужності у своїх державах, позбавивши таким чином західні ТНК джерел нафти. Найбільші західні нафтові корпорації перетворилися в покупців сировини й продавців продуктів її переробки, втративши можливість диктувати власні умови урядам, як це було в 1950–1960-ті роки.

Доцільно зауважити, що глобальний нафтовий ринок із 1951 р. зазнавав щонайменше 18 нафтових криз, 10 із яких — на Близькому Сході. З усіх нафтових криз 3–5 було спричинено війнами, 5 — зовнішньополітичною напруженістю, 3–5 — економічною напругою й ембарго, 5 — аваріями [3]. Таким чином, можна стверджувати: головною рушійною силою коливання ціни на нафту є не її дефіцит, а перебої в роботі глобального ринку нафти.

Після створення ОПЕК і до 1973 р. ціна нафти становила приблизно 10 дол. США за барель (у цінах 2001 р., або близько 3 дол. США в цінах 1973 р.), що загалом покривало витрати, забезпечувало достатній рівень прибутків та задовольняло споживачів [3]. У міру нарощування потужності й упевненості ОПЕК стала активно регулювати світовий ринок нафти.

Протириччя між імпортерами та експортерами нафти досягли свого апогею на початку 70-х років минулого століття, коли виникла так звана паливна криза, що призвела до економічної кризи в усьому західному світі. Найтяжчій нафтовій кризі (а також нафтовому ембарго) посприяла й політична ситуація на Близькому Сході, пов'язана з конфліктом арабського світу та Ізраїлю. Загалом нафтове ембарго спричинило зменшення видобутку нафти на 685 тис. т. на добу арабськими країнами — членами ОПЕК. Збільшення видобутку країнами — не членами ОПЕК на 137 тис. т. нафти не врятувало світову економіку від підвищення цін на 400% упродовж шести місяців, хоча сумарні втрати склали лише 7% світового нафтовидобутку (або близько 550 тис. т на добу) [3].

Розвиток подій призвів до зростання авторитету, значення та ролі країн Близького і Середнього Сходу в світовому господарстві. За ними закріпилася слава провідних виробників та експортерів рідкого палива, значно посилилась залежність промислово-розвинутих держав від постачання нафти з цих країн.

Другий «нафтовий шок» був викликаний приходом до влади Аятолли Хомейні в Ірані у січні 1979 р. Після спаду попиту на нафту, що спровокувало нафтову кризу 1973 р., замовлення на той час повністю відновилися, водночас значне зменшення іранського виробництва доволі різко скоротило пропозицію, внаслідок чого спостерігалось чергове підвищення ціни, що досягла максимальної позначки 150%. На початку 1981 р. уряди ОПЕК продавали нафту за

ціною 32 дол., а наприкінці року навіть по 34 дол. США за барель. Тільки за 1980 р. позитивне сальдо балансу країн ОПЕК, зокрема країн Перської затоки, становило фантастичну суму 102 млрд дол. [4].

Третього «нафтового шоку» й відповідної дестабілізації в світі, яку можуть викликати тільки аналогічні події, можна було очікувати 22 вересня 1980 р. — з початком ірансько-іракської війни. Проте на цей раз склалася зворотна ситуація. Рівень 32–34 дол. утримався лише один рік, навесні 1983-го ціна за барель знизилася до 29 дол. США [4]. Протягом наступних двох років війни (1983–1984 рр.) світові ціни на нафту коливалися в межах 13–34 дол. за барель.

Четвертий «нафтовий шок» спостерігався в 1990 р. З моменту нападу Іраку на Кувейт (2 серпня 1990 р.) ціни за барель підвищилися з 19 дол. у липні до 36-ти в жовтні. Проте згодом — ще до початку операції «Буря в пустелі», яка завершилася військовою поразкою Іраку й економічною блокадою країни, нафта здешевіла до попереднього рівня.

Незважаючи на постійне перевиробництво нафти більшістю країн ОПЕК та зростаючу конкуренцію з боку інших нафтовидобувних країн, до кінця 1990-х на світових ринках нафти зберігався доволі стійкий баланс між попитом і пропозицією, ціни на нафту склали 17–20 дол. за барель (лише у 1986 р. відбулося короткочасне зниження ціни до 10 дол.). Катастрофічне падіння — до 9–10 дол./бар., трапилося наприкінці 1997 р., після підвищення країнами ОПЕК квоти видобутку нафти на 123 млн т у річному численні, або на 2,5 млн бар./доб. [5, с. 92]. Передбачалося, що на світовому ринку відбудеться лише невелике зниження цін без значного порушення балансу між попитом і пропозицією, а додатковий об'єм нафти знайде збут у країнах з економікою, що швидко розвивається, і передусім у країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Проте такі розрахунки не виправдалися. Низку країн АТР, що швидко розвиваються, охопила фінансова криза 1997–1998 рр., призвівши до різкого спаду економіки та позначившись на уповільненні світового попиту на нафту. Пропозиція перевищила попит приблизно на 125 млн т, тоді як для дестабілізації ринку достатньо й 30–40 млн т у річному обчисленні. Надходження на ринок таких великих об'ємів нафти спричинило різке зниження ціни, і вона досягла найнижчого рівня (1986 р.).

Перелом намітився в березні 1999 р., коли країни ОПЕК скоротили видобуток нафти і їх підтримали країни – експортери нафти, що не входять до ОПЕК: Росія, Мексика, Норвегія, Оман. До грудня 1999 р. світові ціни на нафту вже перебували на рівні 23–25 дол./бар., а в першому кварталі 2000 р. — 32–35 дол./бар. [6].

У 2000–2003 рр. середньорічна світова ціна на нафту знаходилася в межах 24–29 дол./бар. (в основному внаслідок скорочення виробництва нафти в Іраку в результаті військових дій та обмеження видобутку нафти країнами ОПЕК). Період 2004–2005 рр. характеризувався значним зростанням нафтових цін і їх стійким збереженням на надзвичайно високому рівні. У 2005 р. середня світова ціна на нафту перевищила 50 дол./бар. [4].

Унаслідок чергового конфлікту США з Іраком у 2006 р. ціни на нафту продовжували зростати, досягши 74,64 дол./бар. марки Brent і 68 дол./бар. марки Urals, причому країни ОПЕК не вживали заходів щодо зниження їх рівня [4]. Така ж ситуація спостерігалася і в наступні роки. Пік зростання світових цін на нафту на рівні майже 134 дол. США/бар. припав на липень 2008 р. і пов'язаний не стільки з фінансовою кризою, скільки з певним часовим лагом, що спричинив додатковий негативний вплив саме тоді, коли ринки кредиту були надзвичайно турбулентними [7].

У другому півріччі 2008 р. відбувся обвал цін на нафту до рекордного мінімуму — до 41,58 дол. США /бар., після чого ціни на сирю нафту почали зростати, і за 2009 р. нафта подорожчала на 80% — до 75 дол. США /бар. Наступний — 2010 р., також характеризувався висхідною динамікою: барель сирої нафти додав у ціні ще 23% та зріс до 92 дол. США [8, с. 13].

Політична криза в країнах Близького Сходу та Північної Африки, зокрема незначне скорочення постачання нафти з Лівії, зумовили збереження цін на нафту на досить високому рівні. За 2011 рік, для прикладу, ціна бареля нафти марки Brent збільшилася на 17,6% — до 108 дол. США /бар. [9, с. 14]. У першому кварталі 2012 р. відбулася зміна тренду світової ціни на нафту. Низхідний тренд, сформований у другому півріччі 2011 р., змінився стрімким зростанням цін. Зміну цінового тренду зумовила дія різних чинників, серед яких насамперед посилення побоювань учасників ринку щодо зменшення пропозиції нафти.

Поновлення геополітичної напруги на Близькому Сході через проведення Іраном робіт зі створення ядерної зброї призвело до введення санкцій проти Ірану рядом країн. У січні санкції до Ірану посилили й країни Європейського Союзу, частка яких в експорті нафти з Ірану коливалася на рівні 18–20% [10, с. 17]. У відповідь Іран скоротив поставки нафти до Європи, що позначилося на зростанні премії за ризик та, відповідно, підвищенні світової ціни на нафту. Середня ціна 1 бареля нафти марки Brent склала 111,7 дол. США [11].

У 2013 р. динаміка світових цін на сировинні товари на міжнародних товарних ринках переважно низхідна, що зумовлювалось надмірною пропозицією нафти та геополітичними кризами в Африці й на Близькому Сході. Біржові ціни на нафту в середньому знизилися, зокрема, ціна 1 бареля нафти марки Brent зменшилася до 108,8 дол. США [12, с. 12].

Якщо в минулому десятилітті піднесення на нафтовому ринку пояснювалося швидким зростанням попиту й браком пропозиції, нині ці чинники помінялися місцями. Ціни на нафту знизилися приблизно на 55% з вересня 2014 р. Схожої динаміки зазнали й ціни на метал (спостерігалось падіння, проте нижчими темпами), які, як правило, реагують на світові зміни ще істотніше, ніж ціни на нафту. Це підтверджує, що на зниження ціни на нафту вплинули фундаментальні чинники нафтового ринку, зокрема пропозиції [13].

Збільшення пропозиції можна пояснити рядом чинників, зокрема швидшим, ніж очікувалося, відновленням видобутку нафти в Лівії у вересні 2014 р. та незмінним видобутком в Іраку. Водночас, без сумніву, важливим чинником

стала заява Саудівської Аравії (найбільшого виробника нафти серед країн ОПЕК) не скорочувати видобуток нафти, тобто не виступати проти зростання пропозиції нафти як з боку інших країн членів ОПЕК, так і виробників, які не входять до складу ОПЕК (щоб таким чином зберегти свою частку на ринку), а згодом і листопадове рішення країн ОПЕК залишити загальні обсяги виробництва на рівні 30 млн бар./день (незважаючи на надлишок нафти на ринку), що зумовило обвал цін на енергоносії [14].

Обрана політика ОПЕК посприяла докорінному перегляду очікувань щодо майбутньої траєкторії світової пропозиції нафти. Наскільки затяжною буде зміна пропозиції залежить від двох чинників: чи готова ОПЕК (Саудівська Аравія зокрема) скоротити виробництво в майбутньому, та як інвестиції, і відповідно, виробництво нафти, відреагують на низькі ціни на нафту?

Якщо раніше «першу скрипку» в формуванні нафтових цін відігравали в основному країни — експортери Близького Сходу, нині спостерігається певне зміщення акцентів (через розвиток видобувних технологій, сланцевого «буму» в США, перспектив сланцевого видобутку в інших країнах та помітного збільшення виробництва енергії з поновлюваних джерел).

Видобуток сланцевої нафти не подібний на розробку традиційних родовищ, не вимагає високих «вхідних бар'єрів». Отже, для нетрадиційних джерел нафти (зокрема сланців, які складають 4 млн у загальній світовій пропозиції нафти — 93 млн бар./день) безбитковою ціною на основних сланцевих родовищах у США (Баккен, Ігл-Форд, Перм'ян) вважається, як правило, ціна нижче 60 дол. США за барель [14]. Ринки очікують, що ціни на нафту складатимуть у середньому приблизно 57 дол. США за барель (2015 р.), а згодом поступово зростатимуть до 72 дол. США за барель (2019 р.) [13].

Генеральний секретар ОПЕК Абдалла Салем аль-Бадрі зазначив, що організація країн – експортерів нафти (ОПЕК) не планує істотної зміни в обсягах видобутку нафти в майбутні місяці та збереже нинішній розмір видобутку протягом усього 2015 року. За його словами, попит на нафту країн ОПЕК у наступному році складе 29,5–30 млн барелів на добу. «Це практично стільки ж, скільки ми виробляємо сьогодні», — зауважив аль-Бадрі, вважаючи, що ціни на нафту на рівні 80 доларів за барель приберуть зі світового ринку 50% нафти, що видобувається з важкодоступних шарів, включаючи сланцеві, що правда, ринок відчує це 2015 р. [15].

Водночас головний економіст енергетичної групи Conoco Phillips Маріана Ках відзначила, що «ціни на нафту повинні впасти до 50 доларів за барель для того, щоб завдати справжньої шкоди видобутку сланцевої нафти в США» [15]. Схожої думки дотримується й глава British Petroleum Боб Дадлі, підкреслюючи, що нафтову сланцеву промисловість США не можна вважати приреченою за нинішніх цін, особливо при продовженні зниження виробничих витрат на виробництво сланцевої нафти [15]. Новий глава французької компанії Total Патрік Пуян висловив сподівання на дії з боку ОПЕК щодо підтримки нафтових цін, зазначаючи, що ОПЕК і надалі залишатиметься одним із головних гравців на ринку та захищатиме ціни на нафту [15].

Доцільно зазначити, що деякі члени ОПЕК, в основному країни Перської затоки, не очікують та не вітають повернення цін на рівень 100 доларів за барель ще тривалий час, оскільки це спровокує зростання інвестицій у видобуток нафти. Нафтовий міністр Ірану, наприклад, заявив, що його країну не лякає навіть барель по 25 дол. США, а його колега з Саудівської Аравії переконаний, що й ціна в 20 дол. США за барель не становитиме проблеми [16].

Таким чином, деякі аналітики підозрюють Саудівську Аравію в зумисній політиці заниження ціни на нафту для зупинення розвитку проектів з видобутку в США.

Висновки. Нафта — вельми специфічний товар, вартість якого встановлюється з допомогою не лише економічних чинників. Визначити її рівноважну ціну, яка б віддзеркалювала умови досконалої конкуренції, надзвичайно складно, або й взагалі неможливо. Враховуючи набір інструментів нефінансового характеру, наявних у арсеналі країн – експортерів нафти, навряд чи доцільно твердити про можливість постійного зловживання своїми монопольними правами.

Невизначеність майбутньої траєкторії цін на нафту залишається високою, проте з можливістю короткочасної волатильності. Ризики погіршення ситуації пов'язані з можливістю слабшого, ніж очікувалося, зростання попиту в основних розвинутих країнах чи країнах з ринками, що формуються. Ризик покращення ситуації полягає в можливостях перебоїв з пропозицією, наприклад, в Іраку чи в рішенні ОПЕК скоротити видобуток нафти. У середньостроковій перспективі прогноз, ймовірно, обумовлюватиметься тим, як інвестиції в нафтову галузь і видобуток нафти відреагують на зниження цін, а також чи відновить ОПЕК свою роль «компенсуючого» виробника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. BP Statistical Review of World Energy [Електронний ресурс]. — 2014. — June. — P. 1–45. — Режим доступу: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2014/BP-statistical-review-of-world-energy-2014-full-report.pdf>
2. Гаврилов В. П. «Чорное золото» планеты / В. П. Гаврылов. — М. : Недра, 1978. — 189 с.
3. Саприкін В. Нафтовий вимір військової операції проти Іраку [Електронний ресурс] / В. Саприкін // Дзеркало тижня : міжнар. сусп.-політ. тижневик. — 2003. — 14 лютого. — Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua>
4. Іваненко І. А. Ціноутворення на світовому ринку нафти [Електронний ресурс] / І. А. Іваненко, А. А. Рукавіцина // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. — 2011. — № 3. — С. 91 – 95. — (Серія Економічні науки). — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2011_3/Ivan_Ruk.pdf
5. Брагинский О. Б. Нефтегазовый комплекс мира / О. Б. Брагинский. — М. : Нефть и газ, 2006. — 640 с.
6. Симмонс М. Р. Закат арабской нефти. Будущее мировой экономики / М. Р. Симмонс ; пер. с англ. В. Н. Горбатко. — М. : Поколение, 2007. — 494 с.
7. Mussa M. World Recession and Recovery: A V or an L? [Електронний ресурс] : Paper presented at the fifteenth semiannual meeting on Global Economic Prospects / M. Mussa // Peterson Institute for International Economics. — 2009. — April 7. — Режим доступу: http://iee.com/publications/papers/mussa_0409.pdf

8. Глобальна економіка у посткризовий період: тенденції та перспективи [Електронний ресурс] : аналіт. доп. / [Бургій М. Г., Ус І. В., Федоренко Т. О., Медведкіна Є. О.]. — К. : НІСД, 2012. — 46 с. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/File/2012_nauk_an/global_2012_new.pdf
9. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] : офіц. інтернет-представництво. — 2012. — № 2 (227). — 232 с.
10. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] : офіц. інтернет-представництво. — 2012. — № 5 (230). — 224 с.
11. Ціна нафти впала до рекордно низької позначки за останні 5,5 років [Електронний ресурс]. — матеріали сайту Gazeta.ua — 2015. — 03.01. — Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/economics/_cina-nafti-vpala-do-rekordno-nizkoyi-poznachki-za-ostanni-55-rokiv/601995
12. Річний звіт Національного банку України за 2013 р. [Електронний ресурс] : річний звіт підготовлено департаментом офіційних публікацій та інформаційного забезпечення Генерального економічного департаменту Національного банку України / [ред. колегія: Приходько Б. В., Коваленко О. І., Гальчинська Т. А. та ін.]. — К., 2014. — 186 с. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document>
13. Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia [Електронний ресурс] // International monetary Fund. — 2015. — January. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2015/mcd/eng/mreo0115.htm>
14. Arezki R. Seven Questions About The Recent Oil Price Slump [Електронний ресурс] / R. Arezki, O. Blanchard // iMFdirect The International Monetary Fund's global economy forum. — 22.12.2014. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/np/blog/2014/122214r.pdf>
15. Країни ОПЕК у 2015 р. не скоротять видобуток нафти, щоб зупинити падіння цін [Електронний ресурс] // FINBALANCE. — 30.10.2014. — Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/Krani-OPEK-u-2015-r-ne-skorotyat-vidobutok-nafti-shchob-zupiniti-padinnya-tsin>
16. Саудівська Аравія не проти нафти по 20\$ [Електронний ресурс] : інтерв'ю Middle East Economic Survey. — 23.12.2014. — Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2015/01/20/oil-prices-fall-again-on-the-back-of-imf-pessimism>

REFERENCES

1. BP Statistical Review of World Energy (2014). Available at: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2014/BP-statistical-review-of-world-energy-2014-full-report.pdf>. (Accessed June 2014).
2. Gavrilov, V.P. (1978). "Chornoe zoloto" planety [Black gold planet]. Moscow, Nedra Publ., 189 p.
3. Saprykin, V. (2003). Naftovyi vymir viiskovoi operatsii proty Iraky [Oil dimension of military operations against Iraq]. Available at: <http://gazeta.dt.ua> (Accessed 14 February 2003).
4. Ivanenko, I.A., Rukavitsyna, A.A. (2011). Tsinoutvorennia na svitovomu rynku nafty [Pricing on the world oil market]. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2011_3/Ivan_Ruk.pdf.
5. Braginskiy, O.B. (2006). Neftegazovyy kompleks mira [Oil and gas complex of the world]. Moscow, Neft i gaz Publ., 640 p.
6. Simmons, M.R. (2007). Zakat arabskoy nefti. Budushchee mirovoy ekonomiki [Sunset Arab oil. The future of the world economy]. Moscow, Pokolenie Publ., 494 p.

7. Mussa, M. World Recession and Recovery: A V or an L? Available at: http://iie.com/publications/papers/mussa_0409.pdf (Accessed 7 April 2009).
8. Hlobalna ekonomika u postkryzovyy period: tendentsii i perspektyvy. [The global economy in the post-crisis period: Trends and Prospects] (2012) Kyiv. Available at: http://www.niss.gov.ua/File/2012_nauk_an/global_2012_new.pdf.
9. Biuleten Natsionalnoho banku Ukrainy. [Bulletin of the National Bank of Ukraine] (2012), no 2, 232 p.
10. Biuleten Natsionalnoho banku Ukrainy. [Bulletin of the National Bank of Ukraine] (2012), no 5, 224 p.
11. Tsina nafty vpala do rekordno nyzkoi poznachky za ostanni 5,5 rokiv. [The price of oil fell to a record low for the last 5,5 years]. Available at: http://gazeta.ua/articles/economics/_cina-nafti-vpala-do-rekordno-nizkoyi-poznachki-za-ostanni-55-rokiv/601995 (Accessed 3 January 2015).
12. Richnyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy za 2013 rik. [Annual report of the National Bank of Ukraine for 2013] Available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document>.
13. Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia. (2015) Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2015/mcd/eng/mreo0115.htm> (Accessed January 2015).
14. Arezki, R., Blanchard O. (2014) Seven Questions About The Recent Oil Price Slump Available at: <http://www.imf.org/external/russian/np/blog/2014/122214r.pdf> (Accessed 22 December 2014).
15. Krainy OPEK u 2015 r. ne skorotiat vydobutok nafti, shchob zupynyty padinnia tsin. [OPEC countries in 2015 did not reduce oil production to stop falling prices] Available at: <http://finbalance.com.ua/news/Krani-OPEK-u-2015-r-ne-skorotyat-vidobutok-nafti-shchob-zupyniti-padinnya-tsin> (accessed 30 October 2014).
16. Saudivska Araviia ne proty nafty po 20\$. [Saudi Arabia is not against oil for \$20]. Available at: <http://ua.euronews.com/2015/01/20/oil-prices-fall-again-on-the-back-of-imf-pessimism> (accessed 20 January 2015).

THE ROLE OF MIDDLE EAST COUNTRIES IN WORLD OIL PRICES FORMATION

U. M. Nikonenko

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
Uliana-Nikonenko@ukr.net*

It has been found out the dependence of world oil prices on the oil policy of Middle East countries which possess the considerable store of oil and satisfy more than a third of its world demand, therefore they influence its formation determinatively with the help of various factors, in particular such as fundamental ones – correlation between demand and offer, from geopolitical risks, the amount of oil store in Middle East countries, speculations on oil market, investments in the oil producing industry, OPEC decisions concerning the possibilities of either its producing increase or reduction etc. OPEC tactics of keeping the key positions at the world oil market by means of suppressing the «shale gas revolution» in the USA has been revealed.

Keywords: *oil, oil crisis, oil exporting countries, oil price, world oil demand, oil offer, OPEC, Middle East countries.*

Стаття надійшла до редакції 02.12.2014.

Received 02.12.2014.